

Ю. Г. Смоляров, ст. викладач, Сумський національний аграрний університет

Досліджено інноваційну діяльність та проблеми розвитку інноваційних процесів в аграрній сфері, закономірності розвитку інноваційних системи та їх здатність впливати на економічне зростання. Виявлені умови та напрями формування механізму інноваційно орієнтованого економічного розвитку АПК регіону.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, агропромисловий комплекс, технопарки

Постановка проблеми. Вихід з кризового стану аграрного сектору економіки України потребує корінних змін, направлених на удосконалення управлінських, виробничих, екологічних та соціальних процесів на основі сучасних досягнень науки і техніки [6].

Аналіз світового досвіду показує, що економічне зростання розвинутих країн та їх окремих регіонів вже давно базується на використанні сфери знань і високих технологій, а їх ефективне поєднання гарантує прогресивний розвиток нації та людства.

Зважаючи на це головними завданнями стратегії інноваційної політики України є створення інтеграційного механізму інноваційно орієнтованого економічного розвитку регіонів, основу якого складає виробництво та реалізація конкурентоспроможної продукції відповідно до світових стандартів.

В зв'язку з цим актуальною є проблема інноваційного розвитку аграрних підприємств, одним з напрямків рішення якої є розвитку аграрної сфери

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Інноваційна діяльність в сучасній економіці відіграє важливу роль як рушійна сила розвитку науки, техніки, виробництва, направлених на задоволення життєвих потреб людства. Проблеми, сутності і напрями інноваційного розвитку України та регіонах висвітлені у багатоаспектних дослідженнях З.Варналія, В.Воротіна, В.Гейця, Б. Данилишина Е.Лібанової, Н.Іванової, І.Єгорова, С. Ільєнкової, В.Королькова, Л.Федулової. Б.Маліцького, О.Попович, М.Онопрієнко, В.Семеновенко, М.Скрипниченко, Т.Приходько, В.Сіденко. А.Мазур. Авторами розглядаються загальні проблеми інноваційного розвитку України, перехід економіки на інноваційну модель розвитку, відмічаються необхідність виробництва конкурентно спроможної продукції, розвиток інноваційних процесів в регіонах та посилення їх ролі в органах управління та діяльності підприємств. Відмічається, що створення в країні національної інноваційної системи з активно діючою інфраструктурою так і залишається не вирішеною.

Аналіз підходів авторів до інноваційних процесів показує, що одним з них є задіяння механізму інноваційно орієнтованого економічного розвитку регіонів, який направлений

на створення певної цілісності, єдності інноваційного простору. Організація такого механізму вимагає пошуку нових підходів до розвитку інноваційних процесів, направлених на підвищення ефективності діяльності підприємств регіону.

Дослідженням інноваційного розвитку агропромислового комплексу присвячено публікації П.Т. Саблука, С.А. Володіна, С.І. Дем'яненко, П.М. Музики, М.В. Зубця, П.М. Макаренка, М.А. Адикова, О. Осташко, О.І. Дація. В.В. Юрчи-шина.

Аграрна галузь України є визначальною в економіці країни, тому її розвиток повинен здійснюватися на сучасних досягненнях науки, техніки і новітніх технологіях, що можливо тільки з впровадженням і поширенням інноваційної діяльності в сфері агропромислового виробництва.

Отже, в системі АПК має формуватися механізм інноваційно орієнтованого економічного розвитку регіонів.

Метою дослідження є інноваційна діяльність та проблеми розвитку інноваційних процесів в аграрній сфері, виявлення закономірностей розвитку інноваційних систем, їх здатність впливати на економічне зростання регіону та особливості формування механізму інноваційної діяльності АПК.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відповідно до [1] інноваційна діяльність – це діяльність що спрямована на використання наукових досліджень, розробок, яка сприяє випуску на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність» інноваційна діяльність здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу.

Інноваційна діяльність, в загальних рисах, охоплює:

- розробку і впровадження нових продуктів і технологій, які поліпшують соціальне та економічне становище суспільства;
- фінансування досліджень для здійснення якісних змін;
- реалізацію науково-технічних проектів;
- прогресивні міжгалузеві структурні зрушення;
- випуск і розповсюдження нових товарів й технологій.

Дослідження проблем розвитку інноваційних процесів показують, що інноваційна діяльність в аграрній сфері має особливості, що пояснюється очевидними чинниками: підприємства користуються природними ресурсами і виробляють продукцію рослинного і тваринного походження, в виробництві широко використовують машини, обладнання, матеріали вироблені в інших галузях, застосовують технології сільськогосподарського виробництва, які повинні не тільки виробляти продукцію, а відповідати вимогам ресурсозбереження, екології, конкурентноздатності. Низький технологічний уклад економіки аграрної сфери обумовлює в розвитку цієї сфери суспільного виробництва частіше впровадження технологічних інновацій, поліпшуючих інновації, продуктивних інновацій (за класифікацією) [4]. Важливим фактором аграрного виробництва є однакові кліматичні, агротехнологічні, економічні умови виробничої діяльності підприємств регіону. Це тільки підтверджує необхідність впровадження інновацій для підвищення конкурентноздатності продукції підприємств регіону і можливість дифузії інновацій серед цих підприємств.

Важливість впровадження інновацій підтверджується дослідженням здатності інноваційного процесу впливати на економічне зростання. Для цього розглянемо процес задоволення інтересів суб'єктів економічної діяльності, як динамічний процес відтворення. Особливу роль в цьому процесі має задоволення інтересів суб'єктів економічної діяльності в аграрній сфері [6].

В сфері державних інтересів це:

- зменшення структурно-технологічних диспропорцій в структурі економіки і як наслідок розвиток сільськогосподарського виробництва, зростання рівня механізації, автоматизації, зменшення витрат праці в розрахунку на одиницю продукції.

- незалежність в забезпеченні держави стратегічними ресурсами, продовольством, товарами народного споживання за рахунок впровадження нових технологій виробництва сільськогосподарської продукції, збільшення її кількості внутрішнього споживання та експортно-орієнтованих видів.

- відтворення якісної робочої сили – підготовка і залучення спеціалістів вищих рівнів кваліфікації, що викликано об'єктивною потребою виробництва. Звідси, виникнення умов для освіти і підвищення рівня кваліфікації.

В сфері задоволення інтересів суб'єктів господарювання це: зниження собівартості; що проводить до підвищення конкурентоспроможності товарів чи послуг, розширення ринків збуту, приріст доданої вартості; збільшення капіталізації.

В сфері задоволення інтересів населення це: підвищення якості життя шляхом задоволення матеріальних і духовних потреб, споживання якісних промислових і продовольчих товарів; збільшення доходів приводить до покращення добробуту населення, підвищення купівельної спроможності громадян і розвитку ринків.

Вищевикладене підтверджує, що задоволення інтересів суб'єктів економічної діяльності можливе при сталому нарощуванні економічного зростання на основі виробництва в умовах реалізації ефективної інноваційної діяльності.

Таким чином, інноваційна діяльність об'єднує задоволення інтересів усіх учасників відтворювального процесу, є інструментом і процесом, який сприяє досягненню економічного зростання економіки.

Інноваційна діяльність носить системний характер, і цю систему утворюють суспільство й суб'єкти такої діяльності, і являє собою комплекс заходів щодо розробки, впровадження, освоєння, виробництва, дифузії й комерціалізації нововведень, об'єднаних в один логічний ланцюг. Кожна ланка цього ланцюга має свій зміст і свої закономірності розвитку. Наукові вишукування, дослідно-конструкторські й технологічні розробки, інвестиційні, комерційні й виробничі заходи підлеглі одній головній меті - створенню нововведення.

Інноваційна діяльність характеризується високим рівнем невизначеності й ризику, складністю прогнозування результатів.

Пріоритетними в інноваційній діяльності є економічні умови, а найважливішим параметром у ході інноваційної діяльності стає час. Ресурси, що утягуються в інноваційний процес, можуть бути знецінені, якщо випускається не конкурентна продукція.

Інноваційну діяльність в аграрній галузі можна розглядати як сукупність суб'єктів і об'єктів, їх організацію і взаємодію. Тобто, слід розглядати інноваційну систему це сукупність суб'єктів і об'єктів інноваційної діяльності, які взаємодіють у процесі створення та реалізації інноваційної продукції та здійснюють свою діяльність в рамках проведеної державою політики в галузі розвитку інноваційної системи.

Інноваційна система включає:

- відтворення знань, у тому числі з потенційним ринковим попитом, шляхом проведення досліджень в академіях наук, які мають державний статус, а також в університетах країни;

- проведення прикладних досліджень і технологічних розробок у державних наукових та наукових організаціях промисловості, впровадження науково-технічних результатів у виробництво;

- промислове і сільськогосподарське

виробництво конкурентоспроможної інноваційної продукції;

- розвиток інфраструктури інноваційної системи;

- підготовку кадрів з організації та управління у сфері інноваційної діяльності

Змістом інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної системи є:

- проведення аналізу і формування прогнозу напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку економіки з урахуванням реальних умов ринкового споживання;

- залучення в господарський обіг результатів інтелектуальної діяльності;

- технологічне переоснащення виробництва для випуску інноваційної продукції;

- розвиток інфраструктури інноваційної системи;

- проведення експертизи розробок, надання консультаційних, інформаційних, юридичних чи інших послуг з виведення інноваційної продукції на ринок.

Стимування інноваційної діяльності підприємств пояснюється [4] фінансово-економічною нестабільністю в державі та кризовим станом більшості підприємств, які змушені реалізовувати інноваційні процеси за рахунок власних коштів, неможливість отримання довгострокових кредитів. Перешкодою для розвитку інноваційної діяльності є безпосередньо законодавча база, не координованість законодавчих актів, їх не відповідність економічній ситуації в економіці. Важливим фактором інноваційної діяльності прийнято вважати затребуваність суспільством і конкретними споживачами продуктів і результатів, що отримуються в результаті цієї діяльності.

Створення в регіонах системи інноваційних інститутів стримується через причини макроекономічного характеру, так і факторами регіонального рівня. Серед яких, перш за все, слід назвати такі:

- відсутність тісної ефективної взаємодії державних органів з наукою, бізнесом, освітою;

- недосконалість законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності;

- недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок;

- надмірний фіскальний тиск, неефективність інституційної структури економіки;

- слабкість регіонального управління внаслідок використання застарілого менеджменту;

- відсутність реальних економічних, фінансових та інституційних важелів і стимулів впливу на інноваційний процес.

Разом з тим, спрямованість країни до економіки, заснованої на знаннях, зумовлює

активізацію потенціалу науки та зростання споживчого попиту суб'єктів національної економіки на інноваційні продукти, технології знання. Адже, на формування потенційних передумов зростання попиту на інноваційну продукцію у вітчизняній економіці впливає конкуренція на зовнішніх ринках, яка висуває додаткові жорсткі вимоги до інноваційної адекватності продукції та послуг експорт о орієнтованих підприємств.

За цих умов пошук ефективних шляхів функціонування національної інноваційної системи полягає у виявленні умов формування інтеграційного механізму інноваційна орієнтованого економічного розвитку регіонів в напрямку активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Ключову роль у формуванні інтеграційного механізму інноваційна орієнтованого економічного розвитку регіонів України відіграє трансфер технологій як складова науково-технологічної політики. У зв'язку з цим важливим є те, що інновації в ресурсному обміні виступають у трьох видах інновації в управлінні обміном управління інноваційними ресурсами: віртуальне інвестування інновацій за рахунок зменшення втрат при ресурсному обміні.

До інноваційних механізмів управління ресурсним обміном належать ті нові механізми, які економічні суб'єкти запроваджують у практику свого ресурсного обміну. Вони поділяються на об'єктивні й суб'єктивні об'єктивні характеризуються абсолютною новизною, породжуваною науково-технічним прогресом і загальними тенденціями еволюційного розвитку людства до суб'єктивних належать механізми які є новими лише для конкретних економічних суб'єктів: домогосподарств, підприємств, держави.

Інноваційні механізми у сфері обміну розвиваються у двох напрямках перший стосується різних методів стимулювання продажів шляхом надання знижок, пільг, насамперед постійним партнерам, другий пов'язаний із діяльністю економічних систем вищого рівня, спрямованою на регулювання обмінних процесів між функціонуючими в них економічними суб'єктами

Досвід країн з розвиненою економікою свідчить, що найважливішою функцією держави є економічне регулювання інноваційних процесів за допомогою розробленої регіональної інноваційної політики.

Виходячи з вищевикладеного інноваційна політика в АПК регіону повинна здійснюватися на основі:

- інноваційних прогнозів основних напрямків виробничого освоєння науково-технічних досягнень в галузях АПК на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу;

- вибору та реалізації базисних інновацій, що надають вирішальний вплив на підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції;
- створення системи комплексної підтримки інноваційної діяльності;
- розвитку інфраструктури інноваційного процесу, включаючи систему інформаційно-консультаційного забезпечення, а також підготовки кадрів;
- підтримки і розвитку науково-технічного потенціалу;
- сприяння розвитку малого інноваційного підприємництва;
- забезпечення формування джерел фінансування інноваційної діяльності за рахунок бюджету, коштів підприємств, комерційних банків, страхових організацій, закордонних фондів, позабюджетних фондів фінансування НДДКР;
- активізації співробітництва усіх зацікавлених сторін;
- створення економічних і правових умов інноваційної політики, вдосконалення податкового законодавства.

Перелічені напрямки інноваційної політики повинні реалізовувати органи управління АПК регіонального рівня

Аналіз показує, що ринкові структури, на жаль, не готові ще до сприйняття і освоєння інновацій, орієнтуються тільки на найпростіші і комерційно безпрограшні технології. З цієї причини сільськогосподарське виробництво супроводжується зниженням техніко-технологічного рівня. В умовах ринкових відносин освоїти будь-яке нововведення в цілому по АПК виявляється нині практично неможливо. Доцільна так звана точкова технологія інноваційної діяльності: на конкретних територіях, що дозволяє концентрувати нововведень, створювати точки економічного зростання, бази апробації нових технологій. В якості таких регіональних інноваційних центрів можуть виступати агротехнопарки, агротехнополіси, агрофірми, де повною мірою можна використовувати ідеї і результати наукових досліджень.

Проблемам та перспективами розвитку технологічних парків присвячено ряд досліджень [2, 3, 4]. Так в роботі [2] автор аналізує результати інноваційної діяльності технологічних парків в Україні за 2000-2012 рр., підтверджує дієвість таких інноваційних структур, але разом з тим відмічає що існують реальні проблеми як їх розвитку, так і розбудови національної інноваційної системи в цілому. Що стосується створення технопарків в аграрній сфері ці проблеми залишаються актуальними та маловивченими.

Технологічний парк - це науково-виробничий територіальний комплекс, головне завдання

якого складається у формуванні максимально сприятливого середовища для розвитку малих і середніх наукомістких інноваційних фірм. Як правило, основною структурною одиницею технопарку є спеціалізований центр. В типовій структурі технопарків представлені наступні центри: інноваційно-технологічний; навчальний; консультаційний; інформаційний; маркетинговий; юридичний; фінансовий; економічний; промислова зона [3]. Технопарки поєднують науково-дослідні, технологічні і виробничі підприємства, забезпечують найшвидше впровадження результатів науково-дослідних, пошукових робіт і винаходів у виробництві і бізнес [1].

Існуючі технопарки України в більшості [3] створені на базі наукових центрів чи при вищих навчальних закладах, які мають потужні наукові підрозділи.

Останні роки розвиток технопарків стримується відсутністю державної підтримки, але практика показала їх дієвість, а необхідність їх створення дослідниками не ставиться під сумнів.

Підприємства, що входять до технопарку, мають можливість на пільгових умовах отримувати такі послуги, як консультування у професіоналів з питань науково-технічних розробок, новітніх технологій, менеджменту, маркетингу, бухгалтерського та податкового обліку, звітності, юриспруденції. постійно чи тимчасово користуватися офісними, виробничими приміщеннями та приміщеннями-складами, телефонним зв'язком, інтернетом, а також покликані обслуговувати підприємців-початківців, учених, розроблювачів, інженерів з метою забезпечення швидкого і прямого впровадження розробок і бізнес-планів.

Діяльність технопарків сприяє створенню особливої інфраструктури, яка забезпечує зв'язок наукового центру та бізнесу, породжує і підтримує на стартовому етапі малі високотехнологічні підприємства.

Технопарки сприяють формуванню системи комплексної підтримки інноваційної діяльності; розвитку інфраструктури інноваційного процесу, включаючи систему інформаційно-консультаційного забезпечення товаровиробників, а також підготовки кадрів; підтримки і розвитку науково-технічного потенціалу; сприяють розвитку малого інноваційного підприємництва; забезпечення формування джерел комплексного фінансування інноваційної діяльності за рахунок бюджету, коштів підприємств, комерційних банків, страхових організацій, закордонних фондів, позабюджетних фондів фінансування НДДКР; активізації співробітництва на рівнях усіх зацікавлених сторін; створення економічних і правових умов інноваційної діяльності.

Створення технопарків в АПК регіону повинно бути направлено на активізацію інноваційної діяльності підприємств, відповідно до специфіки їх діяльності в частині інноваційно-технологічного розвитку виробництва, запровадження продуктивних, операційних і процесних інновацій. Базою для створення технопарків можуть бути аграрні університети, в яких зосереджено науковий потенціал, фахівці з різних наукових напрямків, матеріально-технічні, фінансові ресурси. Рациональне використання яких в діяльності технопарків, особливо на перших етапах організації може дати поштовх для активізації інноваційної діяльності підприємств АПК регіону.

Отже, узагальнюючи, дослідження теорії і практики інноваційної діяльності [2,3,4,5], основними організаційно-економічними напрямками розвитку інноваційної діяльності в АПК на основі технопарків слід визначити:

- пріоритет інноваційного розвитку аграрного сектору регіону;
- розробка і реалізація регіональних програм стимулювання і фінансової підтримки інноваційної діяльності;
- застосування набору регулюючих інструментів для залучення приватних інвестицій в розробку і впровадження інновацій;
- цільове фінансування інноваційних проектів, повнота і достатності фінансування;
- податкові пільги, спрямовані на стимулювання регіонального інноваційного розвитку;
- сприяння розвитку ділового партнерства між регіональними центрами науки та освіти і господарськими структурами;
- створення і розширення регіональної інфраструктури;
- інформаційне та консалтингове супроводження інноваційних проектів на регіональному рівні;
- підтримка інноваційних пропозицій підприємств у зовнішньоекономічній діяльності;
- залучення консультантів до розробки інноваційної стратегії підприємств і підготовки інноваційних проектів в регіоні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проведених досліджень інноваційної діяльності та проблем розвитку інноваційних процесів в аграрній сфері, закономірностей розвитку інноваційних систем показано їх здатність впливати на економічне зростання регіону, виявлені умови та напрями формування механізму інноваційно орієнтованого економічного розвитку АПК.

В основі інноваційного розвитку АПК регіону запропоновано покласти створення технопарків, як наукових, організаційно-економічних центрів інноваційної діяльності і, які дозволять, при визначених в роботі умовах, сформувати

інноваційне середовище діяльності сільськогосподарських та переробних підприємств по виробництву та реалізації конкурентноздатної продукції.

Перспективами подальших досліджень є формування реального організаційно-економічного механізму активізації інноваційного розвитку АПК регіону на основі агротехнопарків.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. ст.266.
2. Гуржій А.М. Інноваційна діяльність в Україні: Монографія/ А.М.Гуржій, В.О. Каракай, З.О.Петренко – К.: УкрІНТЕІ, 2007. – 144 с.
3. Дорошко, О.О. Технопарки як засіб стимулювання інноваційної діяльності / О.О. Дорошко// [Електронний ресурс: Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка"] / Режим доступу:- <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=507>
4. Ілляшенко, С.М., Прокопенко О.В. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління: Монографія / За ред д.е.н.проф.С.М Ілляшенка - Суми: ВТД "Університетська книга", 2002 - 250с
4. Мазур А.А. Технологічні парки України: цифри, факти, проблеми [Текст] / А.А. Мазур, С.В. Пустовойт // Наука та інновації. - 2013. Т. 9. № 3. - С. 59-72
5. Музика П.М. Інноваційне підприємництво в аграрному виробництві України / П.М. Музика // . - Л.: ПП Кварт, 2005. - 360 с.
6. Саблук П.Т. Структурно-інноваційні зрушення в аграрному секторі України як фактор його соціально-економічного зростання [Текст] / П.Т. Саблук // Економіка АПК. - 2004. - № 6.- С.3 - 8.

Смоляров Ю.Г. Развитие инновационной деятельности в АПК региона

Исследовано инновационную деятельность и проблемы развития инновационных процессов в аграрной сфере, закономерности развития инновационных систем их способность влиять на экономический рост. Выявлены условия и направления формирования механизма инновационно ориентированного экономического развития АПК региона.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, агропромышленный комплекс, технопарки

Smolyarov Y.G. Development of the innovation in regional agricultural-industrial complex

In article was research the innovation and problems of innovation processes in the agricultural sector, the patterns of development the innovation system, their ability to effect economic growth. The conditions and directions of formation mechanism of innovation economical development of agribusiness in the region.

Keywords: innovation, innovation, agriculture, industrial parks

Дата надходження до редакції: 21.03.2014

Рецензент: д.е.н., професор Чупис А.В.